

ปัญหาการคุ้มครองลิขสิทธิ์กรณีการเผยแพร่ปฏิกิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหา¹

อังคณา เลอศักดิ์พงษ์²

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการคุ้มครองลิขสิทธิ์กรณีการเผยแพร่ปฏิกิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎี และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับลิขสิทธิ์กรณีการเผยแพร่ปฏิกิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหา เพื่อให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวที่จะสามารถนำมาพิจารณาปรับใช้หรือเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่ปฏิกิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหาได้อย่างดียิ่ง เนื่องจากผู้ศึกษามีความเห็นว่า ปัจจุบันการผลิตผลงานเพื่อนำเสนอในสื่อสังคมออนไลน์ได้ถูกพัฒนาให้เปลี่ยนแปลงไป กระแสการสร้างคอนเทนต์ที่มาแรงมาในขณะนี้คือ คอนเทนต์เกี่ยวกับการแสดงปฏิกิริยาต่อการรับชมเนื้อหา หรือ รีแอคชัน(Reaction) ซึ่งความพิเศษของคอนเทนต์ชนิดนี้ คือ การได้เห็นอารมณ์ ความรู้สึก ความตื่นเต้น หรือปฏิกิริยาตอบสนองต่อการรับชมรับฟังของผู้ชมต่อคอนเทนต์ที่กำลังดู พร้อมทั้งได้มุมมองการวิเคราะห์ และแนวคิดใหม่ ๆ จากผู้ทำคอนเทนต์อีกด้วย ทั้งยังส่งผลต่อมูลค่าทางเศรษฐกิจของธุรกิจของสื่อสังคมออนไลน์อีกด้วย ซึ่งการทำรีแอคชันออกเผยแพร่ มีองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่ง คือ เนื้อหาที่ผู้จัดรายการจะมาทำรีแอคชันเป็นงานมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่น องค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การทำคอนเทนต์รีแอคชัน จะต้องมิใช่การแสดงปฏิกิริยาตอบสนอง ผู้แสดงอาจจะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ได้เผยแพร่ออกไปต่อสาธารณชน ดังนั้น การนำเนื้อหาอันมีลิขสิทธิ์หรือการนำงานมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นมาใช้ประโยชน์โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ ย่อมเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์และเครื่องมือสำคัญที่จะใช้กำกับดูแลและควบคุมการละเมิดลิขสิทธิ์ที่เกิดขึ้นในช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) และเครือข่ายสังคม (Social Networking) ได้แก่ กฎหมายลิขสิทธิ์ นั้นเอง จึงเกิดปัญหาการคุ้มครองลิขสิทธิ์กรณีการเผยแพร่ปฏิกิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหาว่าจะได้รับความคุ้มครองภายใต้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม หรือไม่ อย่างไร

จากการศึกษาทำให้ทราบว่าบทบัญญัติพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ยังไม่ครอบคลุมถึงการคุ้มครองลิขสิทธิ์กรณีการเผยแพร่ปฏิกิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหาโดยผู้ศึกษาได้สรุปแยกเป็นประเด็นไว้ดังต่อไปนี้

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง ปัญหาการคุ้มครองลิขสิทธิ์กรณีการเผยแพร่ปฏิกิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหา โดยมี อาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปภาศรี บัวสวรรค์ และคณะกรรมการสอบคือ รองศาสตราจารย์พัชรา เอื้อวรรณกิจ และ รองศาสตราจารย์ ดร.ปวิศร เลิศธรรมเทวี

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต(ส่วนกลาง) คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้ศึกษา ได้แบ่งประเภทของปฏิกิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหาได้ 4 ประเภท คือ

1. ปฏิกิริยาแสดงความคิดเห็น หรือ Commentary Reaction
2. ปฏิกิริยาการรีวิว หรือ Review Reaction
3. ปฏิกิริยาของผู้รับชม หรือ Watch Party Reaction แบ่งออกได้เป็น ปฏิกิริยาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนที่ดูวิดีโอ และ ปฏิกิริยาการรับชมสด หรือ Real-Time
4. ปฏิกิริยาที่รวบรวมกลุ่มคนที่ดูวิดีโอ หรือ ปฏิกิริยา Mashup

ประเด็นที่หนึ่ง ปัญหาการคุ้มครองลิขสิทธิ์ กรณีการเผยแพร่ปฏิกิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหา ซึ่งปฏิกิริยาแสดงความคิดเห็นและปฏิกิริยาการรีวิว ผู้สร้างสรรค์ได้ใช้ความรู้ ความสามารถ ความวิริยะอุตสาหะ ศึกษา ค้นคว้า หาข้อมูล ในการสร้างสรรค์ผลงานดังกล่าวขึ้น เก็บรวบรวมข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ และแสดงออกซึ่งความคิดในนั้นออกมาเป็นผลงานผ่านทางแพลตฟอร์มออนไลน์ช่องทางต่าง ๆ โดยมีขั้นตอนมากมายว่าจะออกมาเป็นผลงาน ผู้ศึกษาเห็นว่า การแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหา สองประเภทดังกล่าวข้างต้นได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

กรณีปฏิกิริยาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนที่ดูวิดีโอ และ ปฏิกิริยาที่รวบรวมกลุ่มคนที่ดูวิดีโอ เป็นการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหา เป็นการแสดงความรู้สึคนึกคิดออกมาตามธรรมชาติ นักรีวิว คคืออย่างไร รู้สึกอย่างไร ต่อการรับชมวิดีโอก็แสดงออกมอย่างนั้นทันทั่วทั้งที่ตามธรรมชาติมิใช่ ความรู้ ความสามารถ ความวิริยะอุตสาหะ ความพยายาม ความคิดไตร่ตรองในการสร้างสรรค์ขึ้นซึ่งผลงาน จึงไม่อาจได้รับความคุ้มครองให้เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม แต่กรณี ปฏิกิริยาการรับชมสด ไม่อาจเรียกผู้ชมที่ถูกถ่ายทอดสดว่าเป็นนักรีวิวได้ เนื่องจากการบันทึกการถ่ายทำบรรยากาศของผู้ชมไปเรื่อย ๆ โดยไม่เจตนาเฉพาะเจาะจงไปที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะ การบันทึกและถ่ายทอดปฏิกิริยาการรับชมสดไม่ใช่วัตถุประสงค์หลักของผู้นำเสนอรายการสดที่กำลังนำเสนอ ณ ขณะนั้น ไม่อาจถือได้ว่าผู้ชมที่ถูกถ่ายทอดเป็นความคิดริเริ่ม (Originality) และไม่อาจถือว่าเป็นความพยายามอย่างสร้างสรรค์ (Creative effort) ด้วย

ประเด็นที่สอง ปัญหาการคุ้มครองสิทธินักแสดง กรณีการเผยแพร่ปฏิกิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหา การแสดงปฏิกิริยาแสดงความคิดเห็นและการแสดงปฏิกิริยาการรีวิว นักแสดงจะต้องมีการกล่าวทวงวรรณกรรมให้สาธารณชนได้ฟัง ใช้งานประเภทวรรณกรรมเป็นสาระสำคัญในการแสดงความคิดเห็น ถือได้ว่าเป็นนักแสดงตามความหมายในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม อันสามารถได้รับความคุ้มครองในเรื่องสิทธิของนักแสดงได้

กรณี การแสดงปฏิริยาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนที่ดูวิดีโอและการแสดงปฏิริยาที่รวบรวมกลุ่มคนที่ดูวิดีโอ ผู้ศึกษาเห็นว่าหลักการพิจารณาถึงสิทธินักแสดงต้องประกอบกับหลักการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ในเบื้องต้น ด้วยแต่การแสดงปฏิริยาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนที่ดูวิดีโอและปฏิริยา Mashup ไม่ได้มาจากความรู้ความสามารถของผู้แสดง แต่มาจากความรู้สึกรักของผู้แสดงที่ได้รับชมเนื้อหาแล้วรู้สึกอย่างไร ผู้แสดงก็แสดงท่าทางออกมาอย่างนั้นทันทีตามที่ตามธรรมชาติที่ตนเองรู้สึก มิใช่ความคิดตรึงตรอง ความรู้ ความสามารถ ความวิริยะอุตสาหะ ความพยายามในการสร้างสรรค์ขึ้นซึ่งผลงาน นักแสดงปฏิริยาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนที่ดูวิดีโอและปฏิริยา Mashup จึงยังมีให้นักแสดง ตามมาตรา 4 พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ส่วนกรณีการแสดงปฏิริยาการรับชมสด เนื่องจากผู้แสดงการแสดงปฏิริยาไม่มีเจตนาในการนำเสนอให้สาธารณชนได้เห็นถึงการแสดงปฏิริยาดังกล่าว จึงไม่ได้รับความคุ้มครองตามความหมายในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

ประเด็นที่สาม ปัญหาละเมิดลิขสิทธิ์การเผยแพร่ปฏิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหา ซึ่งองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของการแสดงปฏิริยาตอบสนองต่อเนื้อหา คือ การนำเนื้อหาของผู้อื่นมาทำเป็นรีแอคชัน และการนำเนื้อหาของผู้อื่นมาสร้างคอนเทนต์รีแอคชันและเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ แต่ผู้สร้างคอนเทนต์รีแอคชันสามารถอ้างข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ หรือการใช้งานอย่างเป็นธรรม หรือไม่อย่างไร ก็ต้องพิจารณาจากหลักการสำคัญของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ ตามมาตรา 32 วรรคหนึ่ง พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ว่า ไม่ได้เป็นไปเพื่อการแสวงหากำไรหรือไม่ได้กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร แต่แม้จะไม่ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเป็นทรัพย์สิน แต่ได้ยอดการรับชม และได้ยอดผู้ติดตาม ย่อมถือเป็นการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนแล้ว จึงต้องถือว่า การที่นักกรีแอคเผยแพร่ปฏิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหาต่อสาธารณชน เป็นไปเพื่อการแสวงหากำไร การที่นักกรีแอคเผยแพร่ปฏิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหาต่อสาธารณชนโดยไม่ได้รับอนุญาต ย่อมเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ มาตรา 27 พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยมีอาจหยิบยกข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 32 วรรคหนึ่งขึ้นเป็นข้ออ้างได้ แต่ในขณะเดียวกัน หากเป็นไปเพื่อการแสวงหากำไรแต่ไม่ได้กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร นักกรีแอคย่อมได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 32 วรรคหนึ่ง พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

จากการศึกษาค้นคว้าความเป็นมา แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ในกรณีการเผยแพร่ปฏิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหา ทำให้ผู้ศึกษาทราบถึงปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์กรณีการเผยแพร่ปฏิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหา ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีความครอบคลุมกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น และสอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้ศึกษา

จึงมีข้อเสนอแนะ ผู้ศึกษาเห็นว่า การปฏิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหา เป็นการนำความรู้ลึกของบุคคล เข้ามาเป็นเครื่องมือในการนำเสนอเนื้อหา ซึ่งขัดต่อหลักการเบื้องต้นของกฎหมายลิขสิทธิ์ที่มุ่งคุ้มครอง ความรู้ ความสามารถ ความวิริยะ อุตสาหะ ความพยายาม ความคิดริสรองในการสร้างสรรค์ขึ้นซึ่งผลงาน แต่การ เผยแพร่ปฏิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหา ก็ได้รับความนิยชมชอบจากผู้รับชมกลุ่มเป้าหมายสร้างมูลค่า ได้เป็นจำนวนมากแม้จะไม่ใช่วิทยสันทิตตาม ทำให้การเผยแพร่ปฏิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหายังมิให้ เห็นอยู่มากมายและการพิจารณาว่า การเผยแพร่ปฏิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหา เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ และได้รับข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์หรือไม่อย่างใดก็มีหลักการพิจารณามากมาย ซับซ้อน และบ้างครั้งการ นำมาบังคับใช้กับการเผยแพร่ปฏิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหา หลักในการพิจารณาก็ขัดแย้งกันเองใน ตัว เช่น ต้องไม่เป็นการกระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร อย่างไร เท่าใด แบบไหน ที่นำมาบังคับใช้กับการเผยแพร่ปฏิริยาตอบสนองต่อการรับชมเนื้อหาได้อย่างเหมาะสม และการได้รับประโยชน์จากการลดการรับชม และยอดผู้ติดตามที่ทำให้กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมาย ของเจ้าของลิขสิทธิ์ ต้องพิจารณาจากเหตุผลใดบ้าง พิจารณาอย่างไร ทั้งการพิจารณาต้องพึงพาปัจจัยภายนอก อย่างกลุ่มเป้าหมายที่หามาตรฐานการพิจารณาเทียบเคียงได้อย่างยากยิ่ง มาตรา 32 วรรคหนึ่ง พระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติมจึงยังไม่ครอบคลุมถึงการเผยแพร่ปฏิริยาตอบสนองต่อการรับชม เนื้อหาเพียงพอ ดังนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่า ควรแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 32 วรรคหนึ่ง พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติมให้ครอบคลุมถึงการพิจารณาดังกล่าวด้วย

เอกสารอ้างอิง

จักรกฤษณ์ ควรวจน์. กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วย ลิขสิทธิ์ ลิขสิทธิ์ และเครื่องหมายการค้า.

(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม. 2544).

ไชยยศ เหมะรัชตะ, คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม. 2549).

_____. ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 9. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม. 2549)

รัชชัย ศุภผลศิริ. กฎหมายลิขสิทธิ์ พร้อมด้วยพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537. (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม. 2537).

ปวิศร เลิศธรรมเทวี, ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2561)

อำนาจ เนตยสุภา และ ชาญชัย อารีวิทยาเลิศ, คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2558)

ปิยาภรณ์ คุณชื่น, ปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์ผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ต : ศึกษากรณี คดี A&M Records V.

Napster Inc, (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2552)

วัชร วรรณลี, “สิทธิของผู้สร้างสรรค์ในฐานะนักแสดงภายใต้สนธิสัญญาป้องกันว่าด้วยการแสดงในงาน

โสตทัศนวัสดุ ค.ศ. 2012”, (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559)

ชาญณรงค์ กิจรึกษา, “ปัญหาการคุ้มครอง การละเมิดลิขสิทธิ์ และความรับผิดชอบของผู้ให้บริการงานแพร่เสียง

แพร่ภาพ กรณี ทิวออนไลน์”, (สารนิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2564)

ประสาร โสมเสมอสุวรรณ, “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ศึกษากรณี : การ

คุ้มครองลิขสิทธิ์งานภาพยนตร์”, (สารนิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2560)

สุรพงษ์ ธรรมวงศา, “ขอบเขตการคุ้มครองสิทธิของนักแสดงภายใต้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

ศึกษากรณี รายการเรียลลิตีโชว์ เกมโชว์การถ่ายทอดสดการแข่งขันกีฬา การเดินแฟชั่น การแสดงมายา

กล และผู้ที่ทำการแสดงภาพยนตร์”, (สารนิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2550)